

ПРИНЦИПИ ОВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ З ТОЧКИ ЗОРУ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ПАРАДИГМИ

Т. О. Літовка

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
кафедра англійської мови,
76019, вул. Карпатська, 15, м. Івано-Франківськ,
тел. 380(342)55-58-95*

У статті розглядається питання співвідношення мови і культури, визначаються мовні функції під час процесу спілкування, встановлення соціолінгвістичних закономірностей функціонування мови в різних сферах культури. Оскільки вивчення іноземних мов виходить за межі тільки дидактичного процесу, іноземна мова повинна викладатися і як засіб відкриття іншого культурного світу, і з точки зору розвитку соціокультурної парадигми людини в процесі її взаємодії з представниками іншомовної культурної спільноти.

Ключові слова: *іноземна мова, функції мови, міжкультурна комунікація, соціокультура, парадигма, формування особистості.*

Вивчення проблем взаємодії мови і культури ще з давніх часів привертало увагу зарубіжних і вітчизняних учених. У працях таких науковців як В. Карасик, Ф. Боас, Е. Сепір, Б. Малиновський, Б. Уорф, Ч. Клухоч, О.Д. Швейцер та інших доведено, що мова – це складовий елемент культури. Отож метою статті є розгляд співвідношення мови і культури, визначення чинників впливу на успішну іншомовну комунікацію у межах міжкультурної парадигми.

Згідно з Г. Хойджер, культура визначається як “складне ціле, що охоплює знання, вірування, мистецтво, мораль, право, звичаї і будь-які здібності та навички, які набуваються людиною як членом суспільства”. Поняття співвідношення і взаємодії мови та культури є багатограним, таким, що охоплює багато аспектів людської діяльності, до яких відносяться наступні:

- сфера взаємодії людини і природи, в якій аспект культури проявляється під час створення і використання знарядь праці і у сфері виробництва;

- сфера міжособистісного спілкування, у результаті якого відбувається напруження норм і установок, що регулюють людську поведінку в соціумі;

- сфера сприйняття людиною навколишнього середовища на рівні когнітивного, емоційного, творчо-продукованого сприйняття у межах її духовної діяльності [4: 85].

Мова виступає важливим засобом людського спілкування, безпосереднім реалістичним втіленням духовно-культурних цінностей, засобом емоційного впливу, особливою семіотичною системою, одним з елементів ідентифікації і консолідації нації. Мова і культура – найважливіші поняття гуманітарного знання. Соціальна сутність мови полягає насамперед у тому, що вона (мова) існує в мовному усвідомленні – колективному й індивідуальному. Згідно з цим, мовний колектив, з одного боку, та індивідуум, з іншого боку, є носіями культури в мові [2, 8]. Отже, мова може розглядатися як компонент сукупності духовних цінностей (моральних, релігійних, правових тощо), яка називається культурою і є складовим елементом культури, що разом утворюють однорідне ціле.

На думку Л.С. Виготського, мова висвітлюється як формування нових видів психічної діяльності, пов'язаних з появою нових інтелектуальних і регулюючих функцій. В основі таких динамічних перетворень лежить загальна інтенція або установка, яка в подальшому призводить до виникнення організованих логічних структур [3, 149]. При такому підході культура виступає у ролі деякої соціальної структури, спрямованої на досягнення певної мети. В процесі спільної діяльності, яка включає у себе виробництво та споживання матеріальних і духовних цінностей, виокремлюється сфера спілкування, чий мовленнєві характеристики визначаються специфікою цієї сфери і функціями мови для досягнення певних цілей, до яких відносяться такі:

- соціальна орієнтація для отримання індивідуумом інформації щодо соціального досвіду суспільства і його трансформацію у власні цінності й установки;

- афіліація – тобто співвідношення можливостей індивідуума з певними референтними групами з метою підвищення відчуття власної захищеності, впевненості у власних силах тощо;

- об'єднання індивідуумів у єдиний мовний колектив, що пов'язано з потребами індивідууму у встановленні контактів з іншим членами соціуму з метою самовираження і зіставлення власних поглядів із поглядами інших;

- самоствердження, яке пов'язане з потребами індивідууму в ідентифікації і самостверженні власних поглядів, ідей, цінностей;

- передача досвіду прийдешнім поколінням;

- вплив на інших людей [1, 338].

Отже, у своїх взаємовідносинах з культурою мова виконує певні функції і виступає як соціальне явище, що відображає інші соціальні явища, які входять до поняття культура.

Мешкаючи на певній території, кожний індивідуум є представником різноманітних груп: релігійних, мовних, політичних, етнічних, професійних, тендерних тощо. Соціальне об'єднання відбувається за ознаками культури, тобто історично визначеним і переданим кодом знань, символів і норм, притаманних певній групі, яка цього коду дотримується і консолідується згідно з певними ознаками, до яких відносяться релігійні, соціальний статус, професійна діяльність, походження.

За цими характерними ознаками індивід самовизначається і сприймається іншими як представник іншої певної культури. Під час спілкування носій такої культури контактує з представниками інших культур, сприймаючи або відкидаючи певні риси, тобто відмінності цих культур від його власної, на основі свого життєвого досвіду, аналізу соціокультурної ситуації, власних психологічних характеристик, культурних цінностей народу, до якого він належить. Будь-яка комунікація (міжособистісна чи міжкультурна) є відображенням взаємодії двох різних світів [5: 197; 6: 402].

Міжкультурну комунікацію слід розглядати з точки зору формування особистості, яка налаштована і бажає взяти участь у спілкуванні на міжкультурному рівні, враховуючи культурно-мовні відмінності, стереотипи поведінки, зафіксовані в іншій мові, знання, установки і поведінкові реакції представників різних націй. Кінцевим результатом вивчення іноземної мови є, поза всякими сумнівами, успішна комунікація, яку було б вкрай необачно обмежити тільки технічною стороною, тобто оволодінням семантико-стилістичними, граматичними, фонетичними аспектами іноземної мови без засвоєння величезного обсягу позамовної інформації, необхідної для адекватного спілкування і взаєморозуміння, оскільки останнє стає недосяжним без принципової тотожності інформаційної обізнаності учасників комунікації про навколишнє середовище.

Помітні розбіжності накопиченого інформаційного матеріалу носіями різних мов в основному визначаються відмінними матеріальними і духовними умовами існування відповідних народів і країн, особливостями їх історичної і культурної спадщини, політичної системи, економічного устрою тощо. Одним із чинників успішного педагогічного процесу навчання іноземної мови є створення таких умов, за яких учасник навчального процесу (учень або студент) починає співвідносити себе не тільки із своєю (національною) але й з іншими культурами (іншомовними), відчувати симпатію, бажання до взаєморозуміння, співробітництва з представниками інших культур, і як наслідок – толерантне ставлення до них. Кожне заняття з іноземної мови є своєрідним перехрестям культур, практичним втіленням міжкультурної комунікації, яке виходить за межі тільки дидактики й набуває загально-виховного характеру, виконуючи при цьому завдання не тільки оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування, а й розвитку особистісної парадигми людини як ресурсу її взаємодії з іншою особистістю.

На нашу думку, рівень оволодіння іноземною мовою можна розглядати з таких позицій:

загально-виховної, яка передбачає розширення світогляду, інформаційне збагачення індивідуумів, отримання нових знань, включення їх до власного світогляду і, як наслідок, саморозвиток особистості;

креативно-когнітивної, яка передбачає, що після активного обміну інформацією з носіями іншої культури або отримання нових знань про

іншомовну культуру відбувається трансформація, яка перетворюється в активне творче використання набутої інформації;

комунікативної, тобто оволодіння мовою як засобом спілкування за допомогою лексичних, граматичних, фонетичних аспектів, стилістичних, орфографічних засобів тощо;

мовленнєвої, тобто оволодіння навиками аудіювання, читання, говоріння та письма;

соціокультурної, що передбачає ознайомлення не тільки з історією, державним та економічним устроєм, а й з духовною культурою інших народів через вивчення фразеологізмів, прислів'їв, цитат тощо, що мають національне забарвлення.

Іноземна мова при такому підході викладається не тільки як спосіб спілкування, здобуття додаткової інформації, відкриття іншого культурного світу, а й засобом осягнення складності та багатогранності рідної мови та національної культури, засобом суспільної освіти, розвитком особистості та її індивідуальних когнітивних здібностей, соціальних можливостей, культурних потреб і, як наслідок, впливовим чинником розвитку інтелекту особистості. Отже, успішна міжкультурна комунікація, потреба в якій виникає особливо під час вивчення іноземної мови, не повинна обмежуватися вивченням фонетико-лексико-граматичних аспектів, а і з точки зору впливу на неї соціокультурної парадигми, що передбачає спеціальні знання про конкретну культуру і конкретну іноземну мову. Однак усвідомлюємо, що знання про іншомовну культуру і конвенції, характерні саме для даної мови, є фрагментарними, іноді суб'єктивними, часто складаються з певної долі кліше, стереотипів, забобонів щодо представників іншої культури, що може призвести до виникнення певних бар'єрів у спілкуванні.

Формування соціокультурної компетенції з урахуванням потреб індивідуумів у спілкуванні і вимог сучасного суспільства до формування культурної особистості передбачає не тільки включення до навчального процесу з вивчення іноземної мови соціокультурної інформації і в подальшому формування соціокультурної компетенції, а й розробці комунікативних моделей, які б забезпечили повноцінне міжкультурне спілкування та взаєморозуміння представників різних культур, що є перспективою подальших досліджень.

Література

1. *Андреева Г.М.* Социальная психология. – М.: 1980. – 435 с.
2. *Карасик В.И.* Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград, 2008.– 252 с.
3. *Лурия А.Р.* Язык и сознание. – М.: 1979. – 319 с.
4. *Маркарян Е.С.* Теория культуры и современная наука. – М.: Мысль, 1983. – 284 с.
5. *Beamer L., Varner I.* Intercultural communication in the Global Workplace.– N.Y., 2001.–360 pp.

6. *Naroll R.* The culture-bearing unit in cross-cultural surveys // handbook of method in cultural anthropology.–N.Y., 1973. – 745 pp.

*Стаття надійшла до редакційної колегії 02.12.2009 р.
Рекомендовано до друку докт. техн. наук, професором Мойсишиним В.М.*

PRINCIPLES OF CAPTURE BY FOREIGN LANGUAGE FROM THE POINT OF VIEW SOCIAL CULTURAL PARADIGM

T. O. Litovca

*Ivano-Frankivsk National Technical Oil and Gas, Department of English,
15, Carpathians street, 76019, Ivano-Frankivs'k ,
tel. 380(342) 55-58-95*

The question of correlation of language and culture is examined in the article, linguistic functions during the process of intercourse, establishment of social linguistic conformities to the law of functioning of language in different spheres of culture are determined. As a study of foreign languages goes out outside an only didactic process, a foreign language must be taught and as a mean of opening of other cultural world, and from the point of view development of social cultural paradigm of man in the process of its co-operation with the representatives of foreign cultural association.

Key words: *foreign language, functions of language, cultural communication, social cultural, paradigm, forming of personality.*